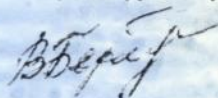

Запорізький державний університет

На правах рукопису

Березенко Віта Віталіївна

**Відаввербіальне словотворче гніздо:
структура, семантика, потенціал.**

10.02.02 – російська мова.

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Запоріжжя

1996

811.16 1. 1

Дисертація є рукописом.

Дисертація виконана в Запорізькому державному університеті.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук,
професор Іваненко Валентин Кузьмич

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук,
професор Горпинич Володимир Олександрович

кандидат філологічних наук,
доцент Онуфрієнко Галина Сергіївна

Провідна установа: Харківський державний університет.

Захист відбудеться 20 грудня 1996р. о 12 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д03.01.16 для захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук в Дніпропетровському державному університеті (320625, м.Дніпропетровськ, пр.Гагаріна, 72, 904 ауд.).

Із дисертацією можна ознайомитися в Центральній науковій бібліотеці Дніпропетровського державного університету.

Автореферат розіслано 11. XI 1996 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

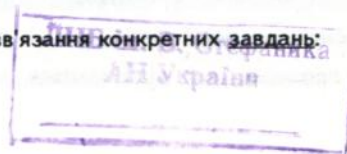
Пристайко Т.С.

Актуальність дослідження. Вивчення словотворчого гнізда як комплексної одиниці словотворення має основоположне значення для розуміння будови й функціонування словотворчої системи в цілому, а також для більш глибокого вивчення мови як системи. Теорія словотворчого гнізда знайшла широке тлумачення в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних лінгвістів: О.М.Тихонова, П.А.Соболевої, І.В.Альтман, С.С.Білокриницької, Є.Л.Гінзбурга, О.С.Кубрякової, Р.Г.Карунц, М.Г.Скорнякової, Є.А.Корпіловської, М.М.Закар'яна, В.Дресслера, Х.Брекле, Д.Кастовського, Є.Уїл'ямса, В.Мотша, М.Халле, С.Скалізе та інших.

Проблема дослідження і побудови типології словотворчих гнізд на базі різних частин мови відповідним чином висвітлена в дисертаційних роботах: цікаві спостереження зроблені на матеріалі віддієслівних, відсубстантивних і відад'єктивних словотворчих гнізд. В той же час відадвербіальне словотворче гніздо ще не стало предметом спеціального дисертаційного дослідження, що й примусило нас звернутися до названої проблеми. Аналіз структурних і семантичних особливостей відадвербіального словотворчого гнізда становить собою цікаве і досить актуальне завдання російського словотворення у тому плані, що вивчення цього дає в руки дослідника важливий матеріал, необхідний для розуміння будови й функціонування твірної системи російської мови. Вивчення словотворчого гнізда направляється на виявлення тих закономірностей, які пов'язані з дією його внутрішнього механізму мови, на визначення особливостей взаємодії його з іншими комплексними одиницями словотворення, на побудову типології гнізд. До актуальних проблем вивчення гнізда відноситься дослідження його як багаторівневої одиниці мови, визначення особливостей побудови і функціонування з точки зору того, слова яких частин мови входять до нього. Ці задачі вимагають окремого описування відсубстантивних, відад'єктивних, відієслівних, відприслівникових та інших типів гнізд.

Мета дисертаційної роботи - охарактеризувати відадвербіальні гнізда з точки зору структури й семантики, потенційних можливостей, визначити їх типологію.

Поставлена мета вимагає розв'язання конкретних завдань:

- окреслити межі відадвербіального словотворчого гнізда як одиниці словотворчої системи російської мови;
- вибрати найбільш раціональний шлях класифікації прислівників при описуванні їх словотворчих можливостей;
- описати особливості будови словотворчих гнізд непохідних прислівників: специфіку структури дериваційних тактів, ланцюжків та парадигм, які становлять відадвербіальне словотворче гніздо;
- охарактеризувати семантичні відношення у відприслівникових словотворчих гніздах, визначити специфіку появи зв'язків, побудувати типологію гнізд у зв'язку з семантикою слів, які входять у відповідне гніздо, виявити ресурси словотворчого потенціалу відадвербіальних словотворчих гнізд.

Предметом дослідження є словотворчі гнізда непохідних прислівників російської мови з усім набором похідних слів, які складають його структуру.

Дослідження проводилось на матеріалі 93 гнізд, що зафіксовані в "Словотворчому словнику російської мови" О.М.Тихонова, загальна кількість слів, які складають відприслівникові гнізда і які підлягають аналізу, дорівнює 578.

Лінгвістичний метод дослідження включає дериваційний аналіз похідних одиниць, а також елементи статистичного і компонентного аналізу та зіставлення. Основним дослідницьким прийомом у дисертації є прийом опису, який передбачає спостереження мовного матеріалу, його систематизацію та класифікацію.

Тому що до теперішнього часу відприслівникові похідні в лінгвістичній літературі висвітлювалися фрагментарно, а про відприслівникове словотворче гніздо системні наукові відомості відсутні, новизна роботи полягає в комплексному дослідженні одиниць, які становлять гніздо непохідних прислівників, а також у детальному вивченні та описуванні його структури, семантики і потенціальних можливостей.

Захисту підлягають такі положення:

1. Відадвербіальне словотворче гніздо є комплексною одиницею словотворчої системи російської мови і являє собою сумарний результат словотворчих процесів, які відбуваються на базі початкового непохідного

прислівника і продовжених на базі його похідних та похідних усіх наступних ступенів деривації.

2. Відприслівникові словотворчі гнізда, в залежності від особливостей будови, розподіляються за чотирма структурними типами: гнізда-пари слів; ланцюжкові гнізда; радіальні гнізда; комплексні гнізда. Кожний структурний тип відрізняється специфікою структурних та семантичних відношень, словотворчим потенціалом, охопленням лексичного матеріалу.

3. Структура відадвербіального гнізда включає дериваційні пари, ланцюжки, парадигми, особливості будови, які у багатьох випадках визначаються семантикою початкового прислівника, його належністю до певної лексико-семантичної групи.

4. Різноманітність семантичних зв'язків між однокореновими словами у відприслівникових словотворчих гніздах мають чіткі закономірності, що зумовлює виділення трьох основних типів: похідне слово пов'язане з твірною основою частиною своїх значень; похідне слово засвоює всі значення твірної основи, але семантично вони не тотожні, бо мають різні класифікуючі значення; твірна основа і похідне слово лексично тотожні і похідні слова дублюють всі лексичні значення перших; класифікуючі значення у них збігаються.

5. Гніздо непохідних прислівників являє собою семантичне поле, так як задовольняє основним його критеріям (наявністю інваріанта поля (корня) і наявністю системи відношень між його елементами) і складається із підполів, зокрема синонімів і антонімів.

6. Різноманітність похідних у відприслівниковому гнізді розподіляється приналежністю гнізда до конкретної типологічної групи і має специфічний характер: у гніздах, де не існують похідні тієї чи іншої частини мови не спостерігається і більшої різноманітності похідних, які мають допустиму за умовами структуру. У цьому відношенні відприслівникові словотворчі гнізда діляться на дві групи: гнізда, в яких різноманітність похідних досягає високого ступеня, і гнізда, в яких такої різноманітності немає.

7. Для гнізд кожної лексико-семантичної групи прислівників характерний свій набір словотворчих значень та засобів. Найбільшою різноманітністю відзначаються гнізда лексико-семантичних груп прислівників часу, міри та

ступеня, якісної характеристики. У всіх останніх лексико-семантичних групах такої різноманітності не спостерігається. Сукупність наявних ресурсів, накопичених словотворчою системою російської мови, яка зумовлює здібність гнізда до функціонування та розвитку, складає дериваційний потенціал відаввербіального словотворчого гнізда.

Практичну цінність та значимість роботи можна визначити з двох боків. Теоретичне значення проведеного аналізу міститься у подальшому розробленні комплексного підходу до вивчення мови в цілому та окремих її одиниць, у поглибленні аналізу відприслівникових словотворчих гнізд, у більш цілісному й різнобічному вивченні особливостей функціонування його внутрішнього механізму, у виявленні його основних формальних, семантичних та потенціальних особливостей, а також побудові їх типології.

Практичний вихід роботи полягає в тому, що проаналізований матеріал може бути використаний в лексикографічних цілях, при розробці структури словникових описувань слів з точки зору словотворчої та семантичної структури, а також при викладанні мови студентам-філологам на курсах зі словотвору, морфеміки, лексикології, у практиці викладання російської мови як іноземної.

Апробація роботи. Результати проведеного дослідження викладалися на республіканських наукових конференціях "Соціолінгвістичні аспекти сучасної мовної діяльності у Північному Причорномор'ї" (1991), "Актуальні проблеми російського словотворення" (1991), "Питання синтаксису української мови" (1993), на регіональній науковій конференції "Вивчення творчого наслідка Г.О.Винокура" (1991), а також на науково-практичних конференціях викладачів і студентів Запорізького державного університету (1992, 1993, 1994).

Структура дисертації зумовлюється її метою та завданнями. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та бібліографії.

Основний зміст дисертації.

У вступі обґрунтовується актуальність вибраної теми, формулюється мета й завдання дисертації, визначається її новизна, розкривається теоретичне та

практичне значення дослідження, подано основні положення, що підлягають захисту.

У першому розділі "Теоретичні передумови дослідження" словотворче гніздо розглядається як комплексна одиниця мовної системи, характеризується прислівник як частина мови, подається класифікація непохідних прислівників за лексико-семантичними групами.

Дослідження синхронної системи словотворення передбачає вивчення закономірностей утворювання і функціонування словотворчих гнізд як одиниць словотворчої мовної підсистеми, а також виявлення й описання його основних формальних, смислових та потенціальних особливостей.

Серед робіт, що присвячені теорії гніздування слів, особливий інтерес мають дослідження, у яких застосовується апарат аплікативної моделі. Основні поняття теорії описування словотворення методами породжуючої граматики були введені в науковий ужиток ще в 1960-х роках. У сучасний час у рамках даного напрямлення найбільша увага приділяється проблемі словотворчого гнізда як досить складної системи, що характеризується рядом специфічних властивостей і параметрів. Серед досліджень такого характеру треба назвати роботи Є.Л.Гінзбурга, П.А.Соболевої, І.В.Альтман, С.С.Білокриницької, Г.О.Смирнової та інш. Загальним для них є розуміння словотворчого гнізда як ієрархічно упорядкованої сукупності однокореневих слів, що зв'язується відношеннями словотворення, що, як з'ясується, не є тотожним поняттю сукупності однокореневих слів взагалі, навіть якщо їх спорідненість виявляється при етимологічному аналізі, але й часто здається очевидним і в синхронному плані. Спільність кореня розуміється як необхідна, але не додається умова для об'єднання однокореневих слів у гніздо; обов'язковою же умовою для цього служать ієрархічно впорядковані відношення між твірними і похідними словами, що виявляється під час аналізу їх синхронної дериваційної історії, що, як відомо, не тотожно морфемному складу.

Напрямок пошуку лінгвістичних універсалій, що накреслюється в останній час, знаходить відображення і у словотворенні. Це виражається насамперед у порівняльно-типологічному описуванні словотворчих гнізд певних лексико-граматичних і лексико-семантичних груп різних мовних систем. У дослідженнях з

російської мови питання, що пов'язані з відношенням типових і конкретних парадигм і ланцюжків, переростають в проблеми типології словотворчих гнізд. Вивчення словотворчих гнізд ставить своєю метою їх типологію за частинами мови, а також за окремими лексико-семантичними групами. Результати даного дослідження стверджують той факт, що структурні й семантичні особливості словотворчого гнізда в значній мірі визначаються тим, до якої частини мови відноситься його вихідне, початкове слово.

Метод побудови типології відаввербіальних словотворчих гнізд, який застосовується в нашому дослідженні, дає можливість не тільки побудувати типову модель словотворчого гнізда слів певної лексико-семантичної групи, але й доповнити, уточнити окремі словотворчі гнізда, встановити, у якому з них подані -пусті- клітини, а в якому - лакуни.

Словотворче гніздо - це сумарний результат словотворчих процесів, які відбуваються на базі початкового (кореневого) слова - вершини гнізда, і продовжених на базі його похідних усіх наступних ступенів похідності. Отже, словотворче гніздо - одна із форм організації похідних слів і словотворчого матеріалу в цілому. Обстеження словникового складу прислівників російської мови показує, що переважна їх більшість існує у вигляді гнізд.

До завдань дослідження відаввербіальних словотворчих гнізд входить насамперед опис наявного складу словотворчих гнізд і виявлення їх системи в даній мові, зокрема, зв'язків, і ієрархії та типології, граматичних лакун, шляхів перетворення, нарешті випадків неоднозначності початкового момента для аналізу опозитивлення організації словотворчих гнізд, що вимагає, як відомо, однорідності порівнюваних об'єктів, що й визначає необхідність словотворчої транскрипції, або спеціальної метамови описування. У роботі використовується визначена методика дослідження відаввербіальних словотворчих гнізд, яка дозволяє подати їх у вигляді певних схем з єдиними символами. В окремих випадках схеми доповнюються словотворчими засобами, за допомогою яких ці гнізда утворюються, що дає можливість показати реальну структуру відаввербіального словотворчого гнізда.

Прислівник - одна з найбільш складних і дискусивних частин мови в русистіці. Пояснюється це і більш пізнім походженням прислівників в порівнянні

з багатьма самостійними частинами мови, і його семантичною багатогранністю, різноманітним відображенням явищ об'єктивної дійсності, і неможливістю звести багатства розрядових значень в однозагальне значення частини мови за принципом арифметичного складання, і відсутністю достатньої теоретичної бази. Не випадково О.М.Пешковський і В.В.Виноградов образно характеризували прислівник як звалище, у яке звалювалися усі незмінювані слова, у яких немає набору чітких диференційних ознак, що дозволяє віднести їх до інших частин мови. У зв'язку з цим справедливо зауваження М.С.Рижкова про те, що виключна пістрявість семантики і морфологічної будови, хитливість і текучість меж (постійна адвербіалізація змінюваних частин мови і перехід прислівників у службові слова) характеризують прислівники як найбільш складну і важку частину мови.

У лінгвістичній літературі про прислівники і їх утворення поширена думка, відповідно до якої ряд слів, пройшовши шлях адвербіалізації, стають прислівниками, а інші слова ніби то знаходяться на півшляху до прислівників, займають якесь проміжне положення: це ще й не прислівники, але уже й не іменники. Ми вважаємо правомірним твердженням того, що все, що є в лексичному запасі мови вже отримало своє завершення (сміслові й структурне) в момент появи як змістовної форми, тому в кожному конкретному випадку утворення нової лексичної одиниці здійснюється певний результат: або перед нами іменник в обставинній функції, потенціально здатний послужити матеріальною і смисловою базою виникнення прислівника, або це уже прислівник, що має властивості, характерні для такого класу слів.

Враховуючи сказане, з метою визначити межі матеріалу, який береться нами для аналізу, ми виділяємо як робочий прийом критерії відмежування прислівників від інших частин мови, враховуючи семантичні, морфологічні і функціональні особливості аналізуємих слів.

При визначенні принципів описування відадвербіальних словотворчих гнізд російської мови встає питання про вибір найбільш раціонального шляху класифікації слів, про врахування такого аспекту системних відношень між словами, який володів би найбільшою системоутворюючою силою і разом з тим відповідав би вказаній меті. Таким аспектом є, на наш погляд, парадигматична

систематизація слів, яка відбиває ономаσιологічний підхід до лексики. Одним із виражень системності лексики в мові є лексико-семантична група. Вона об'єднує всі суттєві аспекти системних зв'язків між словами. Виходячи з характеристик, властивих лексико-семантичній групі на відміну від інших типів слів, лексико-семантичні групи, що виділяються й описуються з певною дослідницькою метою, слід визначити основною формою існування прислівників при описуванні їх словотворчих властивостей. Непохідні прислівники, на базі яких утворюються відадвербіальні словотворчі гнізда, розподіляються у роботі за десятьма лексико-семантичними групами:

1) прислівники простору (місце і направлення): *здесь, между, окрест, рядом, среди* і т.п.;

2) прислівники часу: *вчера, завтра, наперед, ныне, прежде* і т.п.;

3) прислівники причини: *почему, потому, поэтому*;

4) прислівники мети: *нарочно, нарком*;

5) прислівники образу і способу дії: *зря, даром, априори, налицо* і т.п.;

6) прислівники міри і ступеня: *еле, едва, много, чуть, очень* і т.п.;

7) прислівники якісної характеристики: *иначе, так, как, эдак*;

8) питально-відносні займенникові прислівники: *где, сколь, куда, когда*;

9) означальні займенникові прислівники: *всегда, везде*;

10) вказівні займенникові прислівники: *сюда, туда, тут, там*.

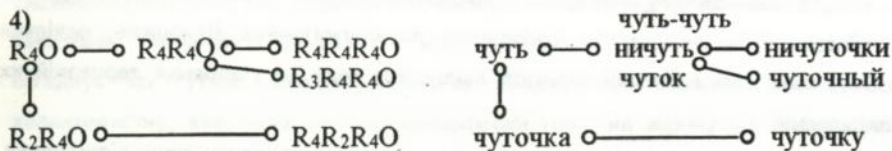
Таким чином, найбільш раціональним шляхом класифікації, що використовується з метою дослідження прислівників, на базі яких утворюються відприслівникові гнізда, ми визначаємо лексико-семантичний підхід.

У другому розділі - "Структура словотворчих гнізд первісних прислівників" аналізується відадвербіальне словотворче гніздо як одиниця системи словотворення російської мови, розглядаються особливості його структурних елементів, подається класифікація дериваційних кроків, характеризуються словотворчі парадигми відприслівникових гнізд.

Відприслівникові словотворчі гнізда розподіляються за чотирма структурними типами:

1) гнізда - пари слів;

Динамічне подання відношень похідного і первинного слів являє собою дериваційний крок - словотворча операція, результатом якої є появлення нової одиниці - похідного слова. Дериваційні кроки, які складають структуру відадвербіального словотворчого гнізда, розподіляються на ідентифікуючі (*всегда-повсегда, даром-задаром, такой-таковой, дыбеть-дыбятсяся, рядком-рядочком* и др.) та транспонуючі (*априори-априорный, зря-зряшний, набекрень-набекренить* и др.).

Кожне відадвербіальне словотворче гніздо охарактеризоване з точки зору частиномовних типів відношень похідності. Аналіз відадвербіальних словотворчих гнізд з точки зору частиномовних типів відношень похідності свідчить, що, по-перше, в гніздах є первинні і похідні чотирьох значних частин мови, а по-друге, не всі можливі комбінації дериваційних категорій зустрічаються: всього таких типів не безліч, а тільки 28. Не всі дериваційні комбінації рівноімовірні, за зменшенням частоти вони впорядковані таким чином: $43X > 44X > 32X > 42X = 34X > 33X > 11X > 41X > 12X = 22X > 21X = 23X > 24X = 13X > 31X$ (див. табл. № 1). Виявлення особливостей структури гнізда за частинами мови необхідно передбачає вивчення словотворчого потенціалу кожної частини мови, визначення співвідношення частин мови в гніздах і в ланцюжках, парадигмах, що дозволяє встановити долю кожної частини мови в словотворчому механізмі мови, визначити шляхи і канали взаємодії частин мови в процесі словотворення.

Розгляд дериваційних можливостей непохідних прислівників є важливим і актуальним завданням словотворчої синтагматики. Словотворчий ланцюжок - сукупність однокореневих слів, які зв'язані відношеннями послідовної похідності. Як важлива синтагматична одиниця у структурі гнізда, словотворчий ланцюжок характеризується складними формальними і смисловими відношеннями, які показують всі його ланки, компоненти словотворчого підпорядкування, включення: кожний наступний компонент матеріально і семантично включає

Частиномовна структура словотворчих парадигм

	43x	44x	32x	42x	34x	33x	11x	41x	12x	22x	21x	23x	24x	13x	31x
1	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	-	-	+	+
2	+	+	+	-	+	+	+	+	+	-	-	+	-	-	-
3	-	+	+	+	-	-	+	+	+	+	-	+	-	+	-
4	+	+	-	-	+	+	+	+	-	-	+	-	-	-	-
5	+	+	-	+	-	+	-	-	-	+	+	+	-	-	-
6	+	+	+	-	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
7	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-
8	+	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	+	+	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	+	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11	+	-	+	+	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
12	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-
14	+	-	+	-	-	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-
15	-	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16	+	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17	+	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18	+	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20	+	+	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21	-	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-
22	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
23	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-
24	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
25	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
26	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
27	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
28	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Умовні позначення: імена стовпців - дериваційні категорії,
імена рядків - первісні прислівники,
які є вершиною гнізда.

Табл.№2 Частиномовна структура словотворчих ланцюжків

		ЛСГ	ЛСГ	ЛСГ	ЛСГ	ЛСГ	ЛСГ	ЛСГ	ЛСГ	ЛСГ	ЛСГ
		непохідних прислівників місця направлення	непохідних прислівників часу	непохідних прислівників образу і способу дії	непохідних прислівників міри і ступеня	непохідних прислівників якісної характеристики	непохідних питально-відносн. займенникових прислівників	непохідних визначальних займенникових прислівників	непохідних взагалі займенникових прислівників	непохідних прислівників причин	непохідних прислівників мети
1	ПрПУ	+	+	+	+	+		+			
2	ПрППр	+	+	+				+	+		
3	ПрУП	+						+	+		
4	ПрПП	+		+					+		
5	ПрДІ		+				+				
6	ПрІІ	+		+	+						
7	ПрПрД	+									
8	ПрПрП		+		+			+	+		
9	ПрДД				+						
10	ПрІД				+						
11	ПрІПр			+	+						
12	ПрПрПр				+	+	+		+		
13	ПрПрІ							+	+		
14	ПрПППр	+				+					
15	ПрДДД	+									
16	ПрДДІ	+									
17	ПрПрІІ	+									
18	ПрПрПІ	+									
19	ПрПрПрД	+									
20	ПрПрПрД	+									
21	ПрППІ			+							
22	ПрПІІ			+							
23	ПрПІД			+							
24	ПрПрПрПрПр				+						
25	ПрДІІ				+						
26	ПрДІП				+						
27	ПрДПІ				+						
28	ПрПІ				+						
29	ПрПрППр						+				
30	ПрПрПрПрПрПр				+						
31	ПрДДДД				+						
32	ПрДДІІ				+						
33	ПрППППр					+					
34	ПрПрПІІ										
35	ПрДІІІ	+									
36	ПрДІІП	+									
37	ПрДДДДІІ						+				
38	ПрДДДДПІ						+				
39	ПрДП	+					+				
40	ПрДДДІ	+									
41	ПрПр	+	+	+	+		+		+	+	+
42	ПрП			+	+		+				
43	ПрІ			+							
		19	5	13	14	9	3	6	7	1	1

Табл.№3 Словотвірні парадигми першого кроку деривації

№ п/п		кількість блоків	кількість клітинок	№ п/п		кількість блоків	кількість клітинок
1	ПРЕЖДЕ	2	3	47	ПОЧЕМУ	2	2
2	ИСКОНИ	1	1	48	ПОТОМУ	1	1
3	ЗАВТРА	2	3	49	ВСЕГДА	2	2
4	ВЧЕРА	2	3	50	ВСЮДУ	1	1
5	ДАВЕ	2	2	51	ЗРЯ	2	2
6	ДНЕСЬ	1		52	ТУТ	2	2
7	НЫНЕ	2	4	53	ТУДА	1	
8	ПОКА	1	1	54	ТАМ	2	3
9	ВЕЧОР	1	1	55	СЮДА	1	
10	СЕГОДНЯ	1	1	56	СТОЛЬ	1	1
11	ТЕПЕРЬ	2	2	57	СТОЛЬКО	1	
12	НАМЕДНИ	1	1	58	КАК	2	3
13	ТОГДА	2	2	59	ТАК	3	4
14	СЕЙЧАС	1	1	60	ИНАЧЕ	1	1
15	ДОКОЛЕ	1	1	61	ЭДАК	1	1
16	ДОТОЛЕ	1	1	62	ГДЕ	1	
17	ДОСЕЛЕ	1	1	63	КУДА	1	
18	ОТКОЛЕ	1	1	64	КОГДА	1	
19	ПОКОЛЕ	1	1	65	ОТЧЕГО	1	1
20	ОТСЕЛЕ	1	1	66	СКОЛЬ	1	1
21	ОТТОЛЕ	1	1	67	СТОЛЬ	1	1
22	ЧУТЬ	2	3	68	АЛЛЕГРО	1	1
23	МАЛО	2	4	69	АНДАНТЕ	1	1
24	МНОГО	4	6	70	ЗДОРОВО	1	1
25	ТОЛЬКО	1	1	71	КРЕЩЕНДО	1	1
26	ЕЛЕ	1	1	72	КСТАТИ	1	1
27	ЕДВА	1	1	73	ЛАРГО	1	1
28	ВОВСЕ	1	1	74	ТУНЕ	1	1
29	СОВСЕМ	1	1	75	ПУТЕМ	1	1
30	ОЧЕНЬ	1	1	76	ПИАНО	1	1
31	ОПЯТЬ	1	1	77	ПОДРЯД	1	1
32	ВЕЗДЕ	2	2	78	НИЦ	1	1
33	ЗДЕСЬ	1	1	79	ФОРТЕ	1	1
34	ВНЕ	2	2	80	АПОСТЕРИОРИ	1	1
35	НАРУЖИ	1	1	81	АПРИОРИ	2	2
36	НАРУЖУ	2	2	82	ПИЦЦИКАТО	1	1
37	ОКРЕСТ	1	1	83	ОГУЛОМ	1	1
38	РЯДОМ	1	1	84	НАБЕКРЕНЬ	1	1
39	ПРОЧЬ	1	1	85	СПЛОШЬ	3	3
40	СРЕДИ	1	1	86	МИМО	2	3
41	СЕРЕДИ	1	1	87	ИСПОЛУ	2	2
42	СЕРЕДЬ	2	2	88	ВМЕСТЕ	2	2
43	ПРОТИВ	4	5	89	ДАРОМ	3	4
44	ЗАЧЕМ	1	2	90	ДЫБОМ	1	1
45	НАРОКОМ	1	1	91	НАЛИЦО	1	1
46	НАРОЧНО	1	1				

Табл. №4

Словотвірні парадигми другого і подальшого кроків деривації

№ п/п		кількість блоків	кількість клітинок	№ п/п		кількість блоків	кількість клітинок
1	ПРЕЖНИЙ	3	3	43	ИНАЧИТЬ	1	1
2	ПРЕЖДЕВРЕМЕННЫЙ	2	2	44	ПЕРЕНИНАЧИТЬ	1	1
3	СЕГОДНЯШНИЙ	2	2	45	ПЕРЕИНАЧИВАТЬ	2	2
4	ВЧЕРАШНИЙ	2	2	46	КАКОВ	2	2
5	НАМЕДНИШНИЙ	1	2	47	ПРИТАКНУТЬ	1	1
6	ТЕПЕРИШНИЙ	1	1	48	КАКОЙ	1	1
7	ТОГДАШНИЙ	2	2	49	ПОТАЧКА	1	1
8	МАЛЕНЬКО	1	2	50	ПОТАЧЛИВЫЙ	1	1
9	ВЕЗДЕХОД	1	1	51	ПОТАКАТЕЛЬ	1	1
10	ВЕЗДЕСУЩИЙ	1	1	52	ПОТАКАЛЬЩИК	1	1
11	ЗДЕШНИЙ	2	2	53	ПОТАКОВЩИК	1	1
12	НЕЗДЕШНИЙ	1	1	54	ПОТАКОВНИК	1	1
13	ВНЕШНИЙ	3	5	55	ПОТАТЧИК	1	1
14	НАРУЖНЫЙ	2	3	56	ОТКУДА	1	1
15	ОБНАРУЖИТЬ	2	3	57	НИКУДА	1	1
16	ОБНАРУЖИВАТЬ	2	2	58	НИКУДЫШНИЙ	2	4
17	ОКРЕСТНЫЙ	1	1	59	АПОСТЕРИОРНЫЙ	1	1
18	РЯДКОМ	1	1	60	АПРИОРНЫЙ	1	1
19	СЕРЕДНИЙ	1	1	61	ОГУЛЬНЫЙ	2	2
20	СУПРОТИВ	4	4	62	НАБЕКРЕНИТЬ	1	1
21	СУПРОТИВНЫЙ	2	2	63	СПЛОШНОЙ	1	1
22	СУПРОТИВНИК	2	2	64	МИМОЛЕТНЫЙ	2	2
23	ПРОТИВИТЬСЯ	3	4	65	ИСПОЛЬНЫЙ	3	4
24	НЕПРОТИВЛЕНЕЦ	2	3	66	ИСПОЛОВЫЙ	1	1
25	СУПРОТИВНЫЙ	1	1	67	ИСПОЛНИЧАТЬ	1	1
26	ПРОТИВНЫЙ	1	2	68	ИСПОЛОВНИК	1	1
27	ПРОТИВНИК	1	1	69	ИСПОЛОВНИЧАТЬ	1	1
28	ПРОТИВЛЕНИЕ	1	1	70	ИСПОЛЬЩИК	1	1
29	НЕПРОТИВЛЕНИЕ	1	1	71	СОВМЕСТНЫЙ	3	4
30	ВОСПРОТИВИТЬСЯ	1	1	72	СОВМЕСТНИК	2	5
31	ВОСПРОТИВЛЯТЬСЯ	1	1	73	СОВМЕСТНИЧАТЬ	1	1
32	ЗАВСЕГДА	1	1	74	НЕСОВМЕСТНЫЙ	1	1
33	ТАМОШНИЙ	2	2	75	ДАРМОВОЙ	1	1
34	ДОСЮДА	2	2	76	ДАРМОВЩИНА	1	1
35	ОТСЮДА	1	1	77	ДАРМОЕД	3	4
36	НАСТОЛЬКО	1	1	78	ДЫБИТЬ	1	2
37	КАКОЙ	1	1	79	ДЫБИТЬСЯ	1	1
38	КАКОВ	2	2	80	ВЗДЫБИТЬ	1	1
39	ТАКОЙ	2	2	81	ВЗДЫБЛИВАТЬ	1	1
40	ТАКАТЬ	2	5	82	НАЛИЧНЫЙ	2	4
41	ТАКНУТЬ	1	3	83	НАЛИЧИЕ	1	1
42	ПОТАКАТЬ	1	3				

попередній. Це відношення послідовної, однонаправної залежності, відношення послідовної похідності. Непохідні прислівники мають словотворчі ланцюжки певного типу, для яких характерним є певний набір похідних і певна послідовність їх у структурі ланцюжка. Для гнізд кожної лексико-семантичної групи характерний свій набір словотворчих ланцюжків. Словотворчі ланцюжки розрізняються довжиною, складом і певною упорядкованістю слів; що входять до нього, які можуть бути різними частинами мови. Частиномовна структура відприслівникових ланцюжків різна. У словотворчих відадвербіальних ланцюжках присутні похідні і непохідні повнозначні слова всіх частин мови: дієслів, іменників, прислівників та прикметників. Комбінації їх різноманітні, але не всі ймовірні сполучення присутні, всього таких типів тільки 43. Із загальної кількості мотивованих слів усіх ланцюжків дієслова складають 14.6%, іменники і прикметники по 29.3%, прислівники - 26.7%.

Для всіх похідних частин мови робочими є в основному перші п'ять тактів словотворення. Дієслова і прикметники в адвербіальних гніздах активно працюють на першому і другому такті; іменники - на другому і третьому; прислівники в основному - на першому і другому такті словотворення. Коефіцієнт корисної дії мотивуючих частин мови від такту до такту поступово знижується. На п'ятому такті у відадвербіальних гніздах утворюються слова лише від іменників і дієслів.

Дослідження кількісного співвідношення мотивованих слів у відадвербіальному гнізді показує, що при переході від ланки до ланки спостерігається поступове зменшення їх кількості. Хоч ступінь зменшення кількості слів у ланках словотворчого ланцюжка різна, тенденція зменшення має загальний закономірний нелінійний характер. Така закономірність проявляється у дієсловах і прислівниках. Для іменників і прикметників характерно інше: при переході від першої ланки до другої виявляється значне збільшення кількості слів у ланці, але далі спостерігається аналогічна закономірність - нелінійне зниження кількості слів від ланки до ланки.

Простежується залежність структури відприслівникових словотворчих ланцюжків від належності вихідного, початкового, слова гнізда до тієї чи іншої лексико-семантичної групи: визначені типи дериваційних ланцюжків

зустрічаються лише в одних лексико-семантичних групах і відсутні в інших. Найбільше число типів словотворчих ланцюжків утворюють прислівники, що відносяться до лексико-семантичної групи непохідних прислівників місця і направлення (19 типів), міри і ступеня (13 типів), прислівники кількісної характеристики (9 типів); найменше число типів - у прислівників причини і мети (2 типи) і питально-відносних займенникових прислівників (3 типи) (див. табл. №2).

Всі слова відадвербіального гнізда, що приймають участь у дериваційному процесі, мають словотворчу парадигму. У гнізді стільки словотворчих парадигм, скільки похідних слів.

Словотворчі парадигми у відприслівниковому словотворчому гнізді різноманітні за кількістю і складом похідних слів. Різниця в характері і наборі похідних словотворчої парадигми зв'язана не тільки з граматичною належністю і будовою похідних основ, але також і з їх семантикою, внаслідок чого словотворчі парадигми менш регулярні ніж, наприклад, парадигми словозміновальні. Тому в межах однієї частини мови присутні суттєві відмінності між парадигмами слів різних лексико-семантичних груп. Так, наприклад, первісні прислівники часу, міри і ступеню, образу і способу дії, мають зовсім різний набір похідних. Навіть у слів, що відносяться до однієї і тієї ж лексико-семантичної групи, склад похідних далеко не однаковий. Різноманітність у складі похідних визначається дією різних обмежень можливостей поєднання первинних основ з формантами: семантичних, формальних (морфологічних), стилістичних, лексичних і словотворчих. У середині словотворчих парадигм відадвербіального словотворчого гнізда необхідно виділити блоки словотворчих значень, що включають похідні однієї частини мови: субстантивний, дієслівний, ад'єктивний, прислівниковий. Такі блоки в лінгвістичній літературі іноді називають частковими парадигмами. У складі і характері цих блоків спостерігаються специфічні особливості. У середині блоків словотворчих парадигм відприслівникового словотворчого гнізда допускається подальше подрібнення, виділення -клітинок-парадигми. Кожна клітинка характеризується особливим словотворчим значенням. Кількість блоків і клітинок у рамках конкретної словотворчої парадигми є важливою характеристикою обсяга парадигми - її протяжністю.

Окрім протяжності для словотворчих парадигм відприслівникових гнізд характерний і параметр глибини. Під глибиною словотворчої парадигми розуміється можливість розвитку словотворчої парадигми в межах однієї і тієї ж клітинки, тобто можливість заповнення однієї клітинки словотворчої парадигми різними дериватами з одним і тим же словотворчим значенням, які можуть різнитися заповненням (*тут-то, тут-ось, туточки, тутотка, туточко*), емоційно-експресивними відтінками (*никудышник, никудышка* (загальний рід)). Однак число гнізд, у який парадигми можуть бути охарактеризовані за даним параметром, дуже обмежено, що свідчить про специфічні можливості відадвербіальних гнізд.

Існує зв'язок між валентними властивостями і дериваційними можливостями слова. При цьому для словотворчої парадигми доцільно розрізняти два рівня валентності: а) валентність граматичну (характер сполучень даного класу слів з іншими граматичними класами слів); б) валентність лексико-граматичну (характер сполучень даного слова з граматико-семантичними групами в середині частини мови). Обидва рівні валентності впливають на характер будови словотворчої парадигми відадвербіального гнізда. Наявність різних частин мови в середині словотворчої парадигми зумовлена саме граматичними можливостями первинного слова: кожний блок складають деривати, що реалізують одну й ту ж граматичну валентність.

Всередині блоків словотворчих парадигм іноді зустрічається подальше дріблення, виділення "клітинок" ("семантичних місць") парадигми, причому це виділення зумовлюється характером лексико-граматичних валентностей непохідного слова, різницею стилістичних позицій, які визначають функціонування дериватів у мовленні (пор. стилістично-нейтральне *чуть-чуть* і емоційно забарвлене *чутюк*). Таким чином, при характеристиці словотворчої парадигми розрізняють два параметри: протяжність (кількість блоків і семантичних клітинок у рамках парадигми) та глибину (можливість заповнення однієї і тієї ж самої клітини різними дериватами з одним і тим же словотворчим значенням, але по-різному маркованими в стильовому відношенні). Параметр протяжності і параметр глибини якісно неоднорідні. Якщо закономірностями будови словотворчої парадигми за протяжністю керує граматики, то варіюванням

у відношенні глибини управляє норма. Тому у відношенні між членами, створюючими глибину словотворчої парадигми і між членами, що створюють протяжність словотворчої парадигми різні. Деривати, що створюють протяжність словотворчих парадигм відадвербіального гнізда, впорядковані на основі системних зв'язків мови і не можуть у ході еволюції мови переміщуватися з однієї семантичної клітини в іншу; деривати, які формують глибину словотворчих парадигм відприслівникового гнізда, цілком підпорядковуються нормі, а це значить, що їх статус з часом може змінюватися в межах однієї семантичної клітини. Компоненти словотворчої парадигми характеризуються семантичною незалежністю один від одного. Вони відрізняються від синтагматичних одиниць-членів словотворчої пари і словотворчих ланцюжків, для яких характерні відношення залежності, тобто значення первинного обов'язково включається в семантику похідного.

У третьому розділі "Семантична характеристика відадвербіальних словотворчих гнізд" визначаються типи смислових відношень у відприслівникових словотворчих гніздах, розглядаються умови виникнення словотворчої синонімії та антонімії у межах гнізд цього типу, а також пропонується типологія відприслівникових словотворчих гнізд у зв'язку з семантикою утворюючих їх слів, характеризується словотворчий потенціал гнізд первинних прислівників.

Семантичні зв'язки між однокореневими словами у відадвербіальних словотворчих гніздах різноманітні. Найтісніші зв'язки у відприслівниковому гнізді спостерігаються між первинними і похідними словами. Похідні слова завжди залежать від похідних основ, якщо вони, безумовно, не втрачають живих семантичних зв'язків і не є ізольованими один від одного. Семантика похідного слова відприслівникового гнізда спирається на семантику твірної основи і словоутворюючої морфемі, на значення словотворчого типу. При цьому семантика твірної основи є тим фундаментом, на якому "зводиться" семантика похідного слова. Спорідненість і формально-семантична спільність однокореневих слів у відадвербіальних словотворчих гніздах з'ясовується наявністю у них конкретних лексичних зв'язків, тим, що похідне слово засвоює цілком певне значення твірної основи.

Переважна більшість похідних слів у відприслівникових словотворчих гніздах виникає на базі прямих значень твірної основи. Семантичні взаємовідносини твірної основи і похідних слів характеризуються різноманітністю, що можна пояснити складним механізмом морфологічного словотворення, складними словотворчими зв'язками, що існують між частинами мови, підлягаємостю російського слова до морфологічних змін. Однак численні випадки семантичної співвідношеності твірної і похідної основи зводяться до таких основних типів.

По-перше, похідне слово пов'язано з твірною основою лише частиною своїх значень, що спостерігається переважно при утворенні одних частин мови від інших, а також у внутрішньому словотворенні. Тут розрізняються два випадки. З одного боку, твірна основа має більший об'єм значень, ніж похідне слово. Приєднання афікса до твірної основи веде до модифікації її значення і, як правило, робить це значення більш конкретним, звучує його. Природно, у похідної основи скорочується і круг поєднаних з нею слів у порівнянні з твірною основою. Наприклад: *набекрень - набекренть. Набекрень - 1. Нареч. (Разг.). О головном уборе с наклоном набок, сдвинувшемся к уху. В шапке набекрень. 2. О неумном, со странностями человеке или о том, кто потерял способность соображать (в сочетании со словом "мозги", просторечное выражение). Мозги у него набекрень. Але слово набекренть співвідноситься тільки з першим значенням. Інший приклад: даром - дармовой. Даром - 1. То же, что и бесплатно. Получить даром. 2. Бесполезно, напрасно. Даром потерял время. Дармовой - бесплатный.*

З іншого боку, твірна основа має менший об'єм значень, ніж похідне. У похідному слові розвиваються нові значення, відсутні у похідному. Наприклад: *множитель - множительный. Множитель (один из сомножителей) - 1. Относящийся к множителю. 2. Предназначенный для размножения, копирования чего-нибудь.*

По-друге, похідне слово засвоює всі значення твірної основи, але семантично вони не тотожні, так як мають різні класифікуючі значення. Наприклад: *совместный - совместничать. Совместный - осуществляемый*

Вместе с кем-чем-нибудь, общий. Совместные усилия. Совместное обучение. Совместничать - осуществлять вместе с кем-чем-либо.

Нарешті, твірна основа і похідне слово у відприслівникових словотворчих гніздах можуть бути лексично тотожними: похідні слова дублюють всі лексичні значення перших. У них співпадають класифікуючі значення. Це, як правило, видові і залогові кореляції: *преумножить - преумножать; преумножатъ - приумножатся; переумножить - перемножиться; такать - такнуть* і т. д.

Кожний із розглянутих типів відношень має свою сферу дії. Це або групи слів, що об'єднуються виключно за семантичними ознаками, або групи слів, що виділяються на основі структурно-граматичних твірних і похідних слів, що мають різну регулярність, що залежить не тільки від лінгвістичних, але й екстралінгвістичних факторів, від їх складної взаємодії і проявляються по-різному в межах однієї і тієї ж частини мови.

При дослідженні словотворчих гнізд непохідних прислівників виявляється велика кількість слів, близьких за значенням. Гніздо непохідних прислівників являє собою семантичне поле, так як задовольняє основним його критеріям (наявністю інваріанта поля (корня) і наявністю системи відношень між його елементами) і складається із підполів, зокрема синонімів і антонімів.

Синоніми, що зустрічаються у відадвербіальних словотворчих гніздах, розподіляються відносно слідуєчих категорій: морфемні і словотворчі. Морфемні синоніми - це непохідні прислівники, які є вершинами відадвербіальних словотворчих гнізд. Їх існування не пов'язано в синхронії з якими-небудь словотворчими актами або відношеннями, а тільки з тотожністю коренів: *сейчас, теперь, ныне, тогда, прежде*. Морфемні синоніми завжди прямі, а похідні від них словотворчі синоніми - відображені.

Словотворчі синоніми у відадвербіальних словотворчих гніздах поділяються на два види: на лексико-словотворчі і граматико-словотворчі.

Аналіз відображеної синонімії, присутньої у відадвербіальних словотворчих гніздах, дозволяє зробити висновок про те, що породження синонімів у межах цього типу гнізд не є характерним, а здійснюється за правилами, які мають твердий, жорсткий характер. Граматико-словотворча синонімія моделюється точками на одній і тій же галузі графу, як правило,

дієслівній. Точки розташовуються на відстані одного-двох кроків одна від одної. Лексико-словотворча синонімія моделюється як точками, розташованими на одній і тій же галузі, так і на різних (паралельних) галузях векторного графу. Найбільш активні синонімічні відношення у прислівників, синоніми - іменники і синоніми-прикметники утворюються рідше.

Міжступенева і внутрішня антонімія зустрічається в області прислівників, рідше - іменників. Внутрішня і міжступенева антонімія в області дієслів, що входять у відприслівникові словотворчі гнізда, не існує зовсім. Це, очевидно, пов'язано зі специфікою самого відадвербіального гнізда, в якому дієслівна галузь розвинута дуже слабо і представлена лише деякими окремими випадками.

Типологія відадвербіальних словотворчих гнізд у залежності від приналежності похідних до тієї чи іншої частини мови дозволяє зробити висновок про те, що різноманітність похідних у відприслівниковому гнізді визначається приналежністю гнізда до тієї чи іншої типологічної групи і має специфічний характер: у гніздах, де не існують похідні тієї чи іншої частини мови, не спостерігається і більшої різноманітності похідних, маючих допустиму за умовами структуру. У цьому відношенні словотворчі відприслівникові гнізда діляться на дві групи: гнізда, в яких різноманітність похідних досягає високого ступеня, і гнізда, в яких такої різноманітності немає.

Виявлення особливостей частиномовної структури гнізда зумовило вивчення словотвірного потенціалу у прислівника і кожної частини мови у відприслівниковому гнізді, визначило співвідношення частин мови у гніздах первинних прислівників, а також в парадигмах і ланцюжках, створюючих ці гнізда, що в остаточному підсумку дозволило встановити долю прислівника як частини мови, визначило шляхи і канали взаємодії частин мови в процесі словотворення.

Усе сказане дозволяє стверджувати, що необхідність гніздового підходу при виявленні словотворчої потенції прислівника як частини мови очевидна. Незважаючи на те, що в порівнянні з іншими частинами мови прислівники рідко виступають в якості твірної основи і не мають такого численного складу похідних, як іменники, прикметники та дієслова, вони становлять великий інтерес з точки зору потенціальних можливостей, так як словотвірний потенціал

відадвербіального гнізда - це стійка сукупність наявних ресурсів, накопичених словотвірною системою мови в процесі її становлення і обумовлюючих здібність (можливість) системи до оптимального функціонування.

Основні положення дисертації
викладені у таких публікаціях автора:

1. Словообразовательная структура отнаречных гнезд в словаре "Живого великорусского языка" В.И.Даля //К 190-летию Владимира Ивановича Даля. Материалы юбилейного "круглого стола". - Луганск, 1991. - С.47-48.

2. Обстоятельственные слова: проблемы мотивационных связей //Изучение творческого наследия профессора Г.О.Винокура. Тезисы региональной научной конференции. 27-28 мая 1991 года. Часть I. - Киев, 1991. - С.21-22.

3. Классификация словообразовательных гнезд от первообразных наречий по часторечевым типам отношений производности //Актуальные проблемы русского словообразования. Материалы IV Республиканской научно-практической конференции. Часть II. - Самарканд, 1991. - С.59-61.

4. Словообразовательная структура диалектных наречий в русских говорах Северного Причерноморья //Соціолінгвістичні аспекти сучасної мовної дійсності в Північному Причорномор'ї: Тези доповнень і повідомлень Республіканської наукової конференції. - Запоріжжя, 1991. - С.35-37.

5. Проблема словообразовательной потенции наречий в современном русском языке //Тезисы докладов научной конференции преподавателей и студентов университета. - Запорожье, 1992. - С.56-57.

6. Семантика наречий и ее изучение в школе //Семантика языковых единиц и ее изучение в школе и ВУЗе: Тезисы докладов научно-практической конференции (22-26 ноября 1993г.) - Нижний Новгород, 1993. - С.211-214.

7. Методические указания к практическим занятиям по словообразованию современного русского языка. - Запорожье, 1993. - 26 с.

8. Смысловые связи слов в отнаречных словообразовательных гнездах //Тези доповідей наукових конференцій викладачів і студентів університету. Випуск III. Частина II. - Запоріжжя, 1993. - С.56-57.

9. Лексико-семантические группы наречий степени в словаре В.И.Даля //Два крыла духовности (Далевско-Гринченковские чтения): Материалы научной конференции. - Луганск, 1993. - С. 22-24.

10. Об опрощении словосочетаний, включающих наречия //Питання синтаксису української мови. Тези доповідей Республіканської наукової конференції. - Запоріжжя, 1993. - С.23-24.

11. Парадигматические отношения внутри отадвербиальных словообразовательных гнезд //Тези доповідей наукових конференцій викладачів і студентів університету. Випуск IV. Частина II. - Запоріжжя, 1994. -С.99-100.

12. Словообразовательная пара как структурная единица отадвербиального словообразовательного гнезда //Тези доповідей наукових конференцій викладачів і студентів університету. Випуск IV. Частина II. -Запоріжжя, 1994. - С.101-102.

АННОТАЦІЯ

БЕРЕЗЕНКО В. В. Отадвербиальное словообразовательное гнездо: структура, семантика, потенциал.

Диссертация (на правах рукописи) на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.02 - русский язык.

Диссертационное исследование посвящено актуальной проблеме современной структурной лингвистики - изучению отадвербиального словообразовательного гнезда, его структуры, семантики, потенциала.

В работе описываются особенности строения и дана классификация деривационных шагов, цепей и парадигм, составляющих структуру отнаречных гнезд, выявляются типы смысловых отношений в гнездах этого типа, условия появления словообразовательной синонимии и антонимии, предлагается

типология отадвербіальних словообразовательних гнзед в связи с семантикой входящих в них слов, а также описание их словообразовательного потенциала.

Полученные в результате исследования материалы могут быть использованы как в лексикографических целях, так и в процессе преподавания и обучения русскому языку.

SUMMARY

Berezenko V. Adverbial word-formative family (of words): it's structure, semantics, potential.

The dissertation (on the rights of the manuscript) for a philological sciences candidate's degree on a speciality 10.02.02 - the Russian language.

The Research work is devoted to an urgent problem of modern structural linguistics - the adverbial word-formative family's study, it's structure, semantics, potential.

The peculiarities of a structure are described in the work and the classification of derivative pairs, series, paradigms, which form the adverbial families of words structure is given in the dissertation.

The types of semantic links, the conditions of word-formative anthonymity and synonymity appearance are elicited and the typology of the adverbial families of words and the description of their word-formative potential are represented in the research work.

The received materials of the research works can be used as in lexicographical purposes so during teaching and training in Russian.

Ключові слова: словотворче гніздо, відадвербіальне гніздо, непохідна основа, похідна основа, твірна основа, словотворчий формант, структура гнізда, словотворча семантика, словотворчий потенціал

436294

АВ 36.122